

Euharistija u umjetnosti.

Eucharistia arte glificata.

Sion-goro, pjevaj, kliči, Spasitelja svoga diči,
Svog pastira, vođu svog!
Reci, što god možeš reći, ne ćeš hvalom svom doseći
Predmeta previsokog!

Summarium.

I. *Picturae*. Disciplina arcani primis temporibus christianis. Epitaphium Abercii. Symbola eucharistica. *Picturae eucharisticae*; »fractio panis«, pisces cum speciebus eucharisticis in cryptis Lucinae, *picturae aliae* in Coemeterio Callisti, in hypogeo Viae Latinae, Bonus Pastor in mausoleo Gallae Placidiae, opus Beuronense. — Coena ultima (consecratio, communio, traditio Judae), fractio panis in Emaus, Communio s. Hieronymi, s. Aloysii, s. Stanislai. — Raffaello Santi (Il miracolo di Bolsena; Disputa dell' Santissimo). — Altare fratrum van Eyck, II. P o ě m a t a. Hymni eucharistici S. Thomae Aquinatis; versio croatica. Dante — Calderon — Wagner — Kummel, Liensberger, Helene Pagés, Maria Natalia, Wiseman, — Schiller, Manzoni, Verlaine, Francis Jammer, archiepiscopus dr. Šarić, Pavelić, Poljak, cantus populares gentis croaticae, Mažuranić. — R. H. Benson. — Liturgia.

I. Prvi su kršćani sakrivali veliku euharistijsku tajnu nesamo poganima, nego i samim katekumenima.¹ Kako su tajnoviti, ali i svakomu vjerniku jasni nadgrobni stihovi Abercijevi († u Hieropolu u Frigiji koncem II. v.): »Građanin sam izabranoga grada... Zovem se Abercije. Učenik sam čistoga pastira, koji ima velike oči, što sve vide... Vjera je svagdje mojom vodiljom bila i pružala mi za hranu ribu iz vrela, ribu neizmjernu i čistu, od Djevice. To je hrana vjekovječna isto-

¹ »Isus se daje onima, koji su preporođeni (krstom)... Katekumeni vjeruju u ime Isusovo, ali Isus im se ne daje (non se credit eis). Pazite, pređragi, i razumijte! Kažemo li katekumenu: »Vjeruješ li u Krista?«, on odgovara: »Vjerujem!« i označuje se znakom križa Isusova ne stideći se križa Gospodina svoga. Evo, vjeruje u Krista! No pitajmo ga: »Blaguješ li tijelo Sina čovječjega i piješ li krv njegovu?« On ne zna, što govorimo«. Sv. Augustin, II Tract. in Joan.

vjernika, spasonosno vino s kruhom. Tko ovo razumije i tko je istih misli, neka moli za Abercija«. Istom je ovom tajanstvenošću obaviti svaki nadgrobni natpis i svaka slika u katakombama, koja se odnosi na euharistiju.² Na prvim je kršćanskim grobovima često urezana riba ΙΧΘΥΣ , simbol Krista Gospodina. Više puta vidimo uz pokojnikovo ime urezanu ribu i hljebove, označene križem, kao da je pokojnik htio reći, da se po euharistiji, koju je za zemaljskog života primao, nada vječnome životu. (Sl. 1., 2.*) Ovu misao nalazimo jasno izraženu u grobnom natpisu, koji se čuva u lateranskom muzeju, gdje vidimo ribu, nad njom hljeb označen križem, a na lijevo sidro, znak ufanja. (Sl. 3.)

² Nadgrobni spomenik Pektorijev, naden 1839. na groblju blizu Autuna, u hrvatskom prijevodu glasi:

Božanstveni rode RIBE nebeske, čistim srcem
 Primivši čuvaj život besmrtni među smrtnicima,
 Što izvire iz Bogom posvećenih valova:
 Krijepi, prijatelju, svoju dušu
 Vodama nepresahnutim blagodatne mudrosti.
 Primaj medenu hranu Spasitelja svetih.
 Jedi i pij, gdje imaš RIBU u rukama.
 Ribom dakle nasiti žudnoga, Gospode Spase!
 Dobro počivala majka, molim Te, Svijetlo mrtvih!
 Ashantije, oče, premili mojemu srcu,
 S materom slatkom i bratijencima mojim,
 S mirom RIBE svoje spomeni se Pektorija!

A u jednom polju stropa kripte sv. Lovre na Veranskomu polju u Rimu naden je ovaj latinski natpis, koji potječe iz V. v.:

Gledaj na prolasku, kako je kratak i zao život;
 Upravi dakle put svoje lade na obalu raja,
 Njime da sebi lice Gospodnje učiniš lukom.
 Kušaj veselje, gdje do dna crpeš iz ovih otajstva.
 Milosti najviša, Bože, Svjetlosti, Mudrosti, Kreposti!
 Prava je na oltaru Krv, a čini se vino,
 I to Krv Tvoga boka po djelu ljubavi divne,
 Odakle moćno dijeliš krštenicima vodu; (ili pak):
 Otklen oplodiv vodu pružaš valove krsne.

Isp. I. P. Bock, D. J., *Tri znamenita starokršćanska natpisa euharistijskog sadržaja*. (Život, 1913. br. 6., 333, 336.).

* Sl. 1—3, kao i prilog u bojama preuzete su iz P. Syxtus, O. C. R.: *Notiones Archaeologiae christianae, Romae, 1910*. Ostalo prema originalnim fotografijama.

Najstarije su dosad poznate euharistijske slike: dvije ribe s euharistijskim znakovima i t. zv. lomljenje hljeba. U katakombama sv. Kalista (kripta Lucine) vidimo ribu i do nje kotaricu s hljebom i staklenom posudicom, koja je napunjena crvenim vinom. (Vidi bojadisani prilog.) Evandeoski događaj umnoženja hljebova, čaša zadnje večere i riba, sve je to zajedno divan simbol presvete euharistije iz mučeničkog doba prve polovice drugoga vijeka.

Početkom drugoga vijeka prikazana je u katakombama sv. Priscille sv. pričest u simboličko-realističkoj sceni, nazvanoj *fractio panis*. Biskup lomi posvećeni hljeb, da ga zajedno s posvećenim vinom dade blagovati vjernicima, koji su se sakupili oko stola.

U rimskim je i aleksandrijskim katakombama i na sarkofazima često prikazano umnoženje hljebova. U katakombama sv. Kalista vidimo na istome zidu prikazano u sredini umnoženje hljebova, na desno Abrahamovu žrtvu (Izak), a na lijevo stolić s ribom i hljebom, označenim znakom križa; lijevo od stolića stoji muž u grčkom paliju pružajući ruke prama ribi, a s desna je žena, koja moli raširenim rukama. To je Oranta, personifikacija pokojnikove duše, za koju se prikazuje euharistijska žrtva. I ova slika pripada polovici II. v.

U malim je katakombama kod Via Latina u Rimu prekrasna slika: Dobar pastir s ovcom na ramenu i Danijel u lavljoj jami (izbavljena duša pokojnikova). Ispod toga blaguje 12 lica hljeb, s lijeva Spasitelj umnožaje hljeb, a s desna moli Oranta raširenim rukama, kao i Danijel.

Još samo jedan korak, i evo nas u mauzoleju carice Galle Placidije, gdje u zlatnom sjaju mozaika blista dobri pastir. Pojava je dobrog pastira preuzeta iz katakomba, ali to više nije puka alegorija, to je Spasitelj glavom, koji sjedi u sredini dragih ovaca svojih. Ovaj je starokršćanski mozaik preuzela Beuronska umjetnička škola kao motiv za jednu od najljepših i najnježnijih euharistijskih slika.

U San Vitale u Raveni nalazimo tipove euharistijske žrtve Abela i Melkisedeka, a na mozaicima u S. Apollinare nuovo (poslije 500 g.) vidimo već uz umnožanje hljeba i povjesnu sliku zadnje večere. Odsad je postala slika zadnje večere osobito popularnom. Često prikazuje ta slika samo onaj

potresni čas, kad Spasitelj veli apostolima, da će ga jedan od njih izdati. Ovamo spada i poznata »Zadnja večera« od Leonarda da Vinci (1497.). Momenat konzekracije predočuju umjetnici redovito prikazujući Isusa s dvojicom učenika u Emausu. Momenat je konzekracije kušao fiksirati Rašica u svojoj »Zadnjoj večeri« u Krašiću. Kod zadnje je večere momenat pričesti osobito lijepo prikazao Fra Angelico da Fiesole (Sl. 4.) i od najmodernijih Schleichner. Noviji umjetnici osobito rado slikaju prvu pričest sv. Alojzija, pričest sv. Jeronima (Domenichino, Caracci), i čudesnu pričest sv. Stanislava Kostke (kapela sv. Stanislava u Beču).

Slavni je Rafael naslikao u Vatikanu dvije euharistijske slike: »Čudo u Bolseni« (Sl. 5.) i »Slava Euharistije« (t. zv. Disputa; Sl. 6.). G. 1263. vidio je neki češki svećenik, koji je sumnjao o euharistiji, kako iz kaleža teče krv na tjelesnik i tim se čudom utvrdio u vjeri. S desna kleči papa s licem Julija II., koji se 1506. u Orvietu molio pred tamo sačuvanim tjelesnikom iz Bolsene. Pedeset je godina kasnije sagrađena nova stolna crkva u Orvietu kao kameni slavospjev euharistijskom Spasitelju, koji u njoj stoluje. I kao što je ovaj divni hram u Orvietu bila zadovoljština Gospodinu za uvrede, što mu ih dobacivahu u lice krivovjerci, tako je na osvitku XVI. vijeka, kad je krivovjerie opet podiglo glas i htjelo iskriviti i uništiti vjeru u euharistijskog Spasitelja, najslavniji tada umjetnik, Rafael Santi, u srcu kršćanstva, u Rimu, u prijestolnici papinoj, zasjeđo do nepokolebivu vjeru Crkve katoličke u presvetu euharistiju. Preko puta od »Filozofije«, koja nas prirodnim putem vodi do spoznaje Božanstva (Aristotel i Platon!) naslikao je »Bogosloviju«, vrhunaravnu znanost o Bogu. Slika kao da je podijeljena u dvije zone: gornju i donju. Dolje su oko žrtvenika, na kojem je u pokaznici izloženo Svetotajstvo, sakupljeni crkvo. oci i učitelji, pape i biskupi, redovnici, pjesnici i umjetnici. Najbliže je žrtveniku (gledaocu s desna), Petrus Lombardus, zatim Duns Scotus, sv. Ambrozije, sv. Augustin, sv. Toma Akvinac, sv. Bonaventura (u kardinalskom grimizu), Dante. S lijeva je najbliže oltaru sv. Bernardo (sv. Ivan Zlatousti?), zatim sv. Jeronim, sv. Grgur Veliki, papa, i posve na kraju, kao u blažennoj viziji, Fra Angelico da Fiesole. Tu je prikazan realni život uma i srca: proučavanje, (skupina kod ograde, lijevo,

sv. Jeronim, sv. Augustin, sv. Bonaventura), vjera, (sv. Bernardo, Petrus Lombardus, Grgur Veliki), ushićenje (sv. Ambrozije), umjetnost, (sv. Toma, Fra Angelico, Dante), a središte je svega presveta hostija. Vjerujući u presvetu euharistiju upoznajemo Božansku nauku, koju Bog Otac po Sinu svome i Duhu Svetom objavljuje u evanđelju. U gornjem dijelu slike uživaju anđeli i starozavjetni i novozavjetni ugodnici Božji blaženi mir i sreću. Središte je slavne Crkve u nebeskom životu presv. Trojstvo, naročito uskrsnuli Spasitelj, a središte je Crkve, koja se bori na zemlji, presveta euharistija, залог života vječnoga.

Veličanstvenom je koncepcijom Rafael na ovoj slici tako reći sjedinio nebo i zemlju zlatnim trakovima Duha Svetoga, koji obasjavaju Presveto. Gotovo sto godina prije Rafaela učinili su nizozemski umjetnici braća Hubert († 1426.) i Jan von Eyck nešto slično u Gentu. Nutarnji je dio prekrasnog njihovog oltara ovako razdijeljen:

Adam — Anđeli — Bl. Djevica — Bog Otac — Isus — Anđeli
Eva — Crkva — Janje — Djevice.

Bojovnici slave Božje — Proroci — Vrelo života — Apostoli,
pape, biskupi, redovnici, — pustinjaci, hodočasnici.

Svetoj žrtvi uskrsnici, dajte slavu krštenici!

Janje ovce oslobodi, Krist nas grješne preporodi.

Euharistijskom smo žrtvom otkupljeni i spašeni, ta je misao umjetnički izražena na ovom oltaru.

Po porodu nam posto drug,
Naš kruh za časnom trpezom,
Na smrti cijena za naš dug,
I plaća nam u carstvu tvom.

O žrtvo ti spasónosna,
Što otvaraš nam širom raj,
Sred rvanja smrtónosna
Pomaži, štiti, snage daj!

Trojedinomu Gospodu
Nek bude slava vječita,
Koj život svome naroda
U vječnom domu neka dâ.

II. Papa je Urban IV. zamolio sv. Tomu Akvinskog, velikog učitelja euharistije, da sastavi crkvene molitve i pjesme za Tijelovski blagdan. Poznati slavospjevi *Lauda Sion, Sacris solemniis, Verbum supernum, Pange lingua*, samo su sitno biserje u ovoj veličanstvenoj pjesmi slave presv. Euharistije, što je riječima sv. Tome pjeva Crkva katolička u svojoj liturgiji na blagdan Tijela Isusova. Mi donašamo ovdje himan *Adoro Te devote* u prijevodu Milana Pavelića:

O tajni Bože, skriven prilikama tim
Klanjam Ti se smjerno srcem pobožnim
Dokle promatram Te, zastaje mi svijest —
Nek Ti bude svaka moga bića čest.

U Tebi se vara okus, tik i vid,
Al je čvrsta vjera kao čvrsta hrid:
Stalnim držim sve, što rekao je Spas,
Istina je sveta svaki njegov glas.

Na gorkom se križu krio samo Bog,
Ovdje sakri lik i čovječanstva svog:
Obadvoje ipak vjerujem uz klik,
Što ga uzdigao skrušen razbojnik.

Kao Toma ja Ti rana nê gledâm
Bogom svojim ipak Te ispovijedâm
O objâčuj vjeru, Tvoj mi dragi dar,
Budi nadu moju, jari srca žar!

Uspomeno smrti Boga velikog,
Živi kruše, koj si život puka svog:
O daj vijek da Tobom i moj žive duh,
Dò kraj žića budi najsladi mi kruh!

Srce puno sunca, Kriste Bože moj,
Blatna me u Krvi umij presvetoj
I kap njena može svijet da spasi cijel,
Da od crna bude vas ko ljljan bijel.

Isuse, pod velom koga gledam sad,
O utaži živu moje duše glad:
Daj, kad jednom dode vječne zore cik,
Da ti blažen gledam razotkriven lik!

U prvom krugu Danteova Čistilišta mole kažnjeni oholice pjevajući Oče naš: »Daj nam danas mannu našu svag-

danju, bez koje u ovoj trpknoj pustinji nazaduje baš onaj, koji se više trudi da napreduje«. ³

Ugledni tumači drže, da je Eunoja⁴ simbol euharistije, kao i Glaukova trava⁵ i »transumanar«, preobrazba, koju proizvada pogled na Beatricu, koja se zagledala u vječne okruge nebeske: »Gledajući u nju tako se u tebi preobrazil, kako Glauko (što se preobrazi) okusivši travu, koja ga učini drugom ostalih bogova morskih (po priči). (Izraz) »Trasumanar« (uzvisiti se iz ljudske naravi) ne bi se dalo protumačiti riječima, zato neka se zadovolji poredbom (o Glauku) onaj, komu će milost Božja dati da iskusi takovo preobraženje.«⁶ Tako počinje Danteov Raj. A »Čistilište« svršuje ovim stihovima, koji osvjetljaju taj tajnoviti »trasumanar«. Beatrica veli Mateldi (personifikacija Crkve): »No vidi rijeku Eunoju, koja tamo izvire; odvedi ga (Dantea) do nje, pa kako si navikla, oživi njegovu obamrlu snagu... Da imam, čitaoče, više prostora za pisanje, opjevao bih bar djelomice slatki napitak iz one rijeke, što mi nikad ne bi žeđe ugasio bio... Vratih se od presvetoga vala sav preporoden, kao mlade biljke, obnovljene novim lišćem, čist i spreman uzaći na zvijezde«⁷ do »družbe pozvane k velikoj gozbi blaženoga Jaganjca«. ⁸

Calderonove su »Tajne svete mise« jedno od njegovih znamenitih »Autos Sacramentales«. To nije ni drama, ni ep, ni pjesma, već simboličko tumačenje sv. mise u stihovima. U našim je krajevima poznata Kralikova obradba Calderonova pjesmotvora. Adam se tuži radi svoga grijeha — Confiteor u sv. misi. Dolazi Mojsije sa zakonskim pločama — Introitus. Anđeli pjevaju Kyrie eleison i Gloria. Sv. Pavao čita Poslanicu, sv. Ivan Evangelista Evandjelje, a oba naizmjenice mole Vjerovanje. Krist prikazuje vino. Anđeli pjevaju Sanctus. Krist i apostoli odilaze (smrt Isusova), a Mudrost tumači Neznanju i Židovstvu misu vjernih. Krist opet dolazi u sjajnosti svojoj (uskrsnuće). Sv. Ivan čita zadnje evandjelje.

³ XI. 13.—16. Kršnjavi 84.

⁴ Čist. XXXIII. 127.—145.

⁵ Raj, I. 68.

⁶ Raj I. 70.—72.

⁷ XXXIII. 136.—145., Kršnjavi 244.

⁸ Raj XXIV. 1. Kršnjavi 175. Isp. Giulio Salvadori: Dante innanzi al Gran Mistero. Roma 1922. 16—20.

Veliki glazbenik, filozof i dramatik Wagner rješava u svim svojim glazbenim dramama problem borbe dobra i zla u svijetu. Najsavršenije rješenje podaje nam u zadnjoj svojoj glazbenoj drami, u Parsifalu.

Wagner je simbolik. U Parsifalu prikazuje nam dva kraja, zapravo dvije strane svijeta: kraj sv. Grala i čarobni vrt Klingsorov. Čarobni je vrt Klingsorov slika svjetskih težnja i prolaznih tjelesnih radosti, a kraj je sv. Grala slika onoga višega svijeta, gdje je duh svladao tjelesne težnje i služi Bogu.

Sv. Gral je čudesna posuda od dragoga kamena, koju je dao izraditi Hiram, kralj tirski. Salomon ju je postavio u hram kao žrtvenu pliticu; na njoj je počivao kruh, što ga je Sin Marijin dao učenicima svojim da blaguju na zadnjoj večeri govoreći: ovo je tijelo moje. U ovu je posudu i griješnica-pokornica skupljala kaplje krvi Rasketoga na križu. Riječ sv. Gral tumače mnogi: Sankt-Gral = Sanguis Reale, to će reći zbiljska krv Kristova. Ovu je svetinju primio pobožni vitez Titurel zajedno s kopljem, kojim je probodeno srce Rasketoga na križu, da to čuva od nevjernika. I Titurel je na Monsalvatu, u neboličnim visinama, sagradio svetište ovim svetinjama. Griješniku je svakom nedostižan grad sv. Grala, u kome se nalaze služeći Gospodu samo čisti vitezovi, što ih za najveća djela spasenja krijepe čudesna moć sv. Grala. Gralska krajina i gralski dvor simbol je svih onih herojskih duša, koje su svladale pohotu za bogatstvom i sjetilnim užitkom i sad svojim životom i radom i borbom služe Bogu i spasavaju i druge oda zla. A moć i snagu u toj borbi crpu iz sv. Grala, simbola krvi i krvave ljubavi Rasketoga Spasitelja. Kralj sv. Grala otkriva od vremena do vremena ovu dragocjenu posudu i krv se Kristova u njoj ražari i obasjava žarkim svijetlom krvave ljubavi svoje sve vitezove, koji blaguju tijelo Kristovo i piju krv Njegovu uz prekrasne euharistijske pjesme.

Amfortas je podlegao Klingsorovim čarolijama, pa ne će da grijehom okaljanim rukama izvršuje ovu svetu službu i dugo ostaje zatvoren Gral . . . :

»I vitezovi Grala bez svete su hrane — Tek obično hrani ih jelo — Junacima našim nestaje stog snage — Ne dolaze nam vijesti više — Ni poziv k svetom boju iz daljine: — Blijedi i bijedni tumaraju — vitezovi bez hrabrosti i bez vode.«

Tek jedan može — po gralskom proročanstvu — da izliječi strašnu Amfortasovu ranu i da pomogne vitezovima:

»Sučuvstvom uman, čist i lud.«

Put do sv. Grala vodi kroz vrst čarobnjaka Klingsora, koji putenim užicima omamljuje vitezove i stvara od njih vojsku protiv sv. Grala. Tek jedan može da riješi sve to prokletstvo: tko, sučuvstvom uman, svlada sebe, tko ostane čist i u svojoj čistoći bude lud za ovaj svijet. Parsifal pobjeđuje strast, što se u njemu razbudila. On sada razumije nesretnog Amfortasa:

»Amfortas! Rana! Rana! Ona gori u mom srcu! — O bijedni i nesretni! Ranu vidjeh, gdje krvari, — A sad krvari u meni — Ovdje — ovdje — u mom srcu! — Ne, ne! Tu, u mom je srcu plam! — Žudnja, užasna žudnja i strast, — Koja mi sve tijelo i osjećaj obuhvaća i sili! — Oh, ljubavna boli! Kako se sve zgraža i trga i trza u meni! — U grješnoj želji i pohoti!«

I Parsifal se sjeti Amfortasa i njegove rane i postaje svijestan svoga poziva, da čist u srcu i čiste ruke prihvati sv. Gral i oslobodi Amfortasa.

Parsifal odbija Kundry: »Zavodnice! Idi od mene! Za uvijek od mene!« On ostaje čist, svijesno čist, i zato je »lud«, jer ne će da ubere slast, koja mu se sama pruža.

Parsifal svladava Klingsora, hvata sv. koplje i učini njime znak križa, a sav se začarani dvor i vrt Klingsorov sa svom raskoši sruši u ništavilo. Na sam veliki petak dolazi Parsifal u gralske dvore.

I u Parsifalovim se rukama, rukama čistim, neokaljanim, rukama pobjedničkim, žari dragocjena sveta posuda rumenim sjajem presvete krvi i obasjava sve žarom svojim. I u žaru i sjaju krvi Kristove prikazuje nam se rješenje životnog problema i životnog mira: ljubav, ali ne sebična, koja traži svoje zadovoljenje i slast čarne iluzije, već ljubav požrtvovna, koja žrtvuje sebe i svladava sebe, da drugoga spase i time spasava i sebe: sučuvstvom uman, čist i lud. I dok Parsifal žarkom krvi Kristovom blagosilje vitezove sv. Grala i Kundry, dok kor tiho pjeva: »Spasenje našem Spasitelju« — odjekuju glazbeni motivi vjere, grala i euharistije, a u srcu našem javlja se svijetlo krvi Kristove i svijetlo križa Kristova.

Kako žrtva bijele hostije spasava svećenika, da ostane vjeran svome zvanju žrtve, prikazao je R. Venny u noveli »Bela baština«. ⁹ Krasne su zbirke euharistijskih, većinom povjesnih, pripovijesti izdali: Konrad K ü m m e l, Heilige Jugendzeit (I.—IV.) — Maria N a t a l i a, Ich klopfe an! — Joseph L i e n s b e r g e r, Im Heiland meine Freude! — Helene P a g é s: Ehrenpreis.

»Kada je svetogrdna poganska ruka htjela da istrgne sv. Sakrament iz ruku sv. Tarsicija, tada je svetac radije izabrao smrt, nego da se pogrdi presveto tijelo Kristovo«. Ovaj potresni prizor, što ga je tako jednostavnim riječima opjevao sv. papa Damaz, jedna je od najljepših slika u W i s e m a n o v o j Fabioli.

Poznata je S c h i l l e r o v a pjesma »Der Gang nach dem Eisenhammer«.

Zavidni je Robert krivo optužio nevinog Fridolina pred grofom Saverne. Ovaj povjeruje Robertu i naloži slugama, da bace u užarenu peć onoga, koji dođe pitati, je li izvršena njegova zapovijed. Na to pošalje grof Fridolina da stavi ovo pitanje. Fridolin ne sluti ništa zla. Putem čuje zvoniti na misu i pode u crkvu. Međutim, dok je Fridolin bio kod mise, pošao je i Robert da pita, jesu li sluge izvršili grofov nalog. Budući da je on došao prije Fridolina, bace ga u peć, a grof se onda uvjerio o Fridolinovoj nevinosti.

Talijani zovu M a n z o n i j a svojim euharistijskim pjesnikom,* jer je ispjevao divnu, duhovnu i mističku misu.

Ostia umil, Sanguie innocente
Dio presente — Dio nascoso,
Figlio d' Eva, eterno Re!...
Sei mio; con Te respiro
Vivo di te, gran Dio!

Ponizna hostijo, nevina krvi
Bože prisutni — Bože sakriveni,
Sinu Evin, vječni Kralju!...
Ti si moj; u Tebi dišem
Od Tebe živim, veliki Bože!

Videći nesretni V e r l a i n e da je izgubio zemaljsku ljubav, privija se k Bogu i vapi:

Bože moj, ja progledah taštinu!
U svom Vinu utopi mi dušu
Daj mi živjet o svog stola Kruhu,
U svom vinu utopi mi dušu!

⁹ Hrv. Prosvjeta 1921. 412.

* P. Giovanni Semerial Il nostro Poeta eucharistico, Roma 1922. 25.

Evo moje neprolite krvi,
Evo tijela nedostojna patnje!
Evo moje neprolite krvi,

Evo čela, što tek stid ga bije,
Za klupčicu nogama Ti divnim.
Evo čela, što tek stid ga bije,

Evo ruku, što radile nisu,
Za žeravku i za tamjan rijetki.
Evo ruku, što radile nisu,

Evo srca, što zaludu tuklo,
Nek se trza na golgotskom trnju!
Evo srca, što zaludu tuklo,

Evo nogu, ludih lualica,
Neka lete kada milost zovne.
Evo nogu, ludih lualica,

Evo oči, dviju svijeća bludnje,
Nek ih zgase suze molitava.
Evo oči, dviju svijeća bludnje,

Jao, Bože žrtve i proštenja,
Kolik bunar nehara je moga,
Jao, Bože žrtve i proštenja!

Bože strašni i presveti Bože,
Jao crna bezdna mojih skvrna,
Bože strašni i presveti Bože!

Ti to znađeš, sve to, sve to znađeš,
I da ja sam najzadnji od ljudi,
Ti to znađeš, sve to, sve to znađeš,
Al što imam Tvoje, Bože, budi!¹⁰

Mirnije, ali ne manje duboko, pjeva drugi moderni francuski pjesnik, Francis J a m m e s :

»Kod ovog stola govori Krist tako tiho, da ga jedva čuješ, a ja ne znam što je to neiskazano i blago, što tamjanom Božjim hrani dušu i razvedruje ju. Moj brate! Podi dakle i vidi čovječanstvo, koje se svagdan obnavlja, gdje se časak zaustavlja na svom putu i blaguje kruh životni umnožen u Arhi, pa onda opet nastavlja svoj put spram krajeva vječnih.«¹¹

U nas se Hrvata ističu kao euharistijski pjesnici naročito nadbiskup Š a r i ć, Milan P a v e l i ć i Izidor P o l j a k. Nježnim stihovima nadbiskupa Š a r i ć a pjevaju tisuće i tisuće mladih srdaca slavu presvete euharistije kod sv. mise i sv. pričesti:

Moj Isuse! Raskriljujem Tebi ruke,
Da se sjetiš svoga križa, svoje muke!

Moj Isuse! Uzdižem Ti bolne oči,
Zvijezdo moja, svjetli meni u toj noći!

Čitav je Šarićev ciklus Missa Poëtica i Euharistija¹² lagani titraj najnježnijih čuvstava blage mistike, u koje mu je uronila duša pred Presvetim.

Pavelićevim prijevodima euharistijskih himana sv. Tome prigovaraju neki, što nijesu doslovni. Ali da je sv. Toma

¹⁰ Milan Pavelić: Pavao Verlaine, Za vjeru i dom 1918. 69.

¹¹ Francis Jammes, Clairières dans le Ciel, Paris 1918., 216., 217.

¹² »Sunce i oblaci« 89—139.

živ, sam bi tražio, da se prevađa smisao njegovih himana, a ne riječi. Doslovni je prijevod redovito ukočen. A Pavelićev je prijevod lagana i svježa pjesma. Osim ovih prijevoda iskitio je Pavelić stihovima i lijepu legendu¹³ o malom židovskom dječaćiću Joelu, koji se pričestio s drugim dječacima:

Baš nitko nije gledao mene,
Svim bile oči oborene,
I svaki bio tako tih.
Ko sunce, mama, bilo lice,
U susjedova Andrijice,
Dok išo ruku sklopljenih.

Ko oni i ja pridoh tako
Na jezik neko perce lako
Položio mi čovjek bijel.
O, odmah sam to, mama, znao,
Da Bog to sebe meni dao,
Od radosti sam sjao cijel.

Otac ga stoga, bogati staklar Juda, u svome bijesu baca u užarenu peć. Ali tamo ga dočeka Gospa i anđeli, koji ga sačuvaše od strašnoga plama:

Sa majkom Joel krstio se
I vječno žedan Božje rose
On posto Kristov svećenik.

Dok bude zemljom Kruha sveta,
Tajnih bit će sucokretâ,
I raspeti će vladat Spas.

Poljakov je ugođaj sličan Verlaineovu. On nosi u sebi divlju zvijer, s grivom ko lav i s golemim šapama tigra. I njegova grud arenom krvavom posta, gdje boj se bije vječit i hud, da strašnoga ubije gosta.¹⁴ Euharistija mu je snaga, polet i odahnuće u toj borbi:

Danas sam u svetoj vodi okupan
Sv'jetao sam kao vedri ljetni dan.

Bijelim se ko sv'ježi, netom pali sn'jeg,
Plantim, gorim, gorim, kao ognjen br'jeg.

S biserja vas treptim kao rosni list:
Danas mi je dušu poljubio Krist!¹⁵

¹³ Sveti kruh, Hrv. Prosvj. 1920. 12.

¹⁴ Zvijer. Hrv. Prosvj. 1920. 255.

¹⁵ Postcommunio, »Hrv. Prosvj.« 1920., 256.

U narodnoj našoj pjesmi često sam Isus misu služi, a sv. Petar, anđeli ili Majka Božja »domeštruju«. ¹⁶

Sami zvoni zazvoneli,
Sama vrata otpiraše,
I dupljeri vužigaše,
Gde sam Jezuš među služi,
A Marija Boga moli,
Sveti Peter domeštruje,
Svi anđeli dvorjaniki.

Sv. pričest spominje narodna pjesma poglavito kao popudbinu pred smrt ili pred bitku. Protopop Nedeljko ispovijeda i pričješuje cara Stjepana na samrti:

Ja sam sv'jetla cara pričestio,
Pričestio i ispovjedio —
Al ga nisam pitao za carstvo,
Već za grije, što je sagr'ješio. ¹⁷

I car se Lazar sa svojim junacima pričestio na Kosovu prije boja. ¹⁸

Ovdje ne smijemo mimoići Mažuranićeva starca-svećenika, gdje krotak k svome stadu grede, pak okupiv hrabre vitezove dobar starac četi besjedio:

»Za krst časni spravni ste mrijeti,«
»Za nj se i sad mrijet podigoste...«
»Tader starac oči podigao,«
»Blage oči i bijele ruke,«
»Ter je četu oprostio grieha,«
»Pak je Bogom darivati stade:«
»Svakom momku po česticu daje«
»Tajne piće, hljeba nebeskoga,«
»Žarko sunce divno čudo gleda,«
»Gdje slab starac slabe kriepi ljude,«
»Da im snaga Bogu slična bude.« ¹⁹

R. H. Benson završuje svoj roman budućnosti »Gospodar svijeta« potresnim euharistijskim prizorom. Posljednji papa

¹⁶ Ispor. u Hrv. Prosvj. 1921., 597. — Vič. Lahner dao mi je i ostale podatke o nar. pjesmi.

¹⁷ Vuk Karadžić 1875. II. 190.

¹⁸ Ib. II. 296.

¹⁹ Četa 379—380, 457—467.

čita u svojoj kolibici u Nazaretu sv. misu pred izloženim Svetotajstvom. S njime je jedanaest kardinala. Nema samo onoga, koji ih je izdao čovjeku grijeha. Duhovi su. Misa je svršila. Zračni brodovi opkoljuju Nazaret. Papa znade sve. Znade, da je svemu kraj. »I papa se uspravi, sav blijed u svijetlu svijeća, i zapjeva Pange lingua:

Pojte usne uzvišenu
Tajnu tijela preslavnog,
Pojte onu krv tajnenu,
Što rad svijeta čitavog
Prolio ju necijenjenu
Ljudskog roda kralj i Bog.

Našem kraju, našem vaju,
Djevica ga donije;
Zemljom hodeć zasija ju
Zrnjem riječi Božije,
A pri žića svog nam kraju
Svet amanet namrije.

Nebo je rumeno poput krvi, a sunce je bijelo poput hostije. U kapelici pjeva papa i kardinali i s njima ogromni zbor, mirijade glasova, koji kao da ispunjaju svu neizmjernost prostora.

Kad je najzad večerao
S dragim učenicima,
Stari vazam svetkovao,
S janjcem i prjesnacima,
Kao hranu tad je dao
Sama sebe svojima.

Kruh sa naših evo njiva
Riječju tijelo postaje,
Krvlju Krista vino biva,
Vid to ne raspoznaje,
Ali sama vjera živa
Čistom srcu dostaje.

Zračni su se brodovi poredali u krugu. A ljudi, koji su bili u tim brodovima, još uvijek ništa ne vide i ništa ne čuju. Onda se muklim tutnjem podigne grmljavina zasjavši vanredno i tresući zemljom, koja se teško gibala primičući se kraju svoga opstanka.

O, tolika tajna to je,
 Ponizno je poštujmo!
 Stari zavjet prestao
 Novo Janje blagujmo!

Da! Napokon je evo došao On, čovjek grijeha. Evo ga, gdje sjedi na prijestolu pod krvavim svodom, u veličanstvenim svojim zračnim kolima, slijep za sve, osim za ono, na što je bacio oko svoje. On ne vidi još, da se njegov svijet ruši, propada i gubi pod njim.

Što od oka sakrito je,
 Tvrdom vjerom vjerujmo!

Evo ga, gdje ide, baštinik vremenitih dobara, no razbaštinjenik vječnosti, jadni knez buntovnika, stvor, koji se digao protiv Boga! Evo ga, gdje ide, a zemlja se, u času, kad je mislio, da ju je napokon podvrgnuo svojoj vlasti, razdire i trese u posljednjoj borbi svoje agonije. Evo ga, gdje dolazi, gospodar svijeta, gordi Antikrist! Već mu se sjena spušta prema tlu, već se bijela krila zračnoga broda okreću, da ga dovedu na mjesto, otkuda će udariti, a u isti mah zatutnji ogromno natprirodno zvono, dok mirijade glasova pjevahu i dalje blago, poput šapta u buci oluje: Genitori, Genitoque...

Bogu Ocu, Bogu Sinu,
 Čast i dika od svih nas!
 Boga Duha veličinu
 Uzdižimo u sav glas!
 Veličanstvu Trojedinu
 Neka svijet se klanja vas!

I onda nestade ovoga svijeta i slave njegove...²⁰

A dok se to, ovako ili drukčije, ne zbude, dok bude svijeta i vijeka, prinosit će Crkva katolička trojedinomu Božanstvu žrtvu Jaganjca Božjega na dragocjenoj plitici, što su je izdjelale i ukrasile sve ljudske umjetnosti. Graditelj podiže divne hramove i gradi žrtvenike. Na žrtveniku mirisno cvijeće cvate Gospodu, a plamen voštanica, tamjan i vječna luč izgara Njemu u čast. Marljive ruke časnih sestara izrađuju svilom i iglom sveto odijelo. Vješti zlatari lijevaju i savijaju zlato i srebro u kaleže i pokaznice i uresuju ih dragim kamenjem. Slikar i

²⁰ R. H. Benson: Gospodar svijeta. Rijeka 1918. 223—228.

kipar resi zidove i žrtvenike hrama Božjega umotvorima svojim. Pjesnik zahvaća u dubine tajna Božjih i srca svoga, i zaodjeva čuvstva svoja i misli u stihove, kojima glazba daje mekoću, snagu i toplinu. Najdivnijom pjesmom svijeta, što ju je Duh Božji nadahnuo, a miniaturnom cizelacijom izdjelavali vjekovi, misalom i brevijarom, sjedinjuje se Crkva Božja s korovima anđeoskim u nebu, gdje stan stanara blaženih sved ori se od pjesama i Gospoda trojedinog uzvisuje bez prestanka. S njim i mi pjesmu združimo k Sionu svetom težeći:

Sva dika, ko što pristoji,
 Nek bude Ocu svevišnjem
 I jedinomu Sinu mu
 S Utješiteljem preslavnim,
 Gospodstvo Njemu, slava, čast
 U vječne vijeke vijekova.²¹

²¹ Alto ex Olympi vertice, u prijevodu M. Pavelića.